

Opin Aika

- Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen

Ulkoisen arviointi hankkeen toiminnasta

Päivi Holland Susanna Ikola

Rovaniemi

24.8.2012

Rovaniemi

Punainen Risti
Röda Korset

**Euroopan
pakolaisrahasto**

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Turvapaikanhakijat ja kotoutuminen.....	2
2.1 Turvapaikanhakijat Suomessa.....	2
2.2 Kotoutuminen ja sen tuomat haasteet.....	4
2.3 Turvapaikanhakijoiden asumisolosuhteet ja työllistyminen.....	6
3 Opin aika -projektin kuvaus	7
3.1 Yleistä	7
3.2 Projektikoulun toiminta.....	8
3.3 Tavoitteet ja niiden toteutuminen.....	9
3.4 Kehittämiskohteita	12
4 Arviointiasetelma	12
4.1 Arvioinnin tarkoitus	12
4.2 Projektin arviointi.....	14
5. Haastattelut.....	14
5.1 Ohjausryhmän jäsenten haastattelun analyysi	14
5.2 Projektiin osallistuneiden nuorten haastattelun analyysi	19
6 Lopuksi	21
LÄHTEET.....	23

1 Johdanto

Kulttuurien kohtaaminen on aina haasteellinen ilmiö. Mitä erilaisempia toisensa kohtaavat kulttuurit ovat, sitä haasteellisempaa yhdessä toimiminen ja yhteisen maaperän löytäminen on. Suomeen on viimeisten vuosikymmenten aikana muuttanut huomattavia määriä turvapaikanhakijoita ja pakolaisia, jotka tulevat suomalaisin silmin nähtynä hyvin erilaisista kulttuureista ja yhteiskunnista. Sopeutuminen uuteen kulttuuriin ei ole lainkaan itsestään selvää, eikä se koskaan suju täysin ongelmitta. Kun otetaan huomioon turvapaikanhakijoiden sekä pakolaisten mahdolliset traumaattiset kokemukset, usein suomalaisiin verrattuna hyvinkin erilainen koulutustausta, sekä turvapaikanhakijoiden oleskelulupapäätösten viipyminen, voidaan hyvin ymmärtää, että etenkin näillä maahanmuuttajaryhmillä esiintyy huomattavia vaikeuksia sopeutua suomalaiseen elämänmuotoon.

Suomi on yhteiskuntana ollut pitkään hyvin homogeeninen. Kulttuurien monimuotoisuus on ollut vähäistä. Kun maahanmuuttajien myötä monikulttuurisuus lisääntyy ja uudenlaiset kulttuuriset vaikutteet alkavat näkyä suomalaisenkin kaupungin katukuvassa, väestössä herää monenlaisia asenteita ja ajatuksia. Uudet tulokkaat koetaan usein jopa uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle. Näiden haasteiden suhteen suomalaisilla on mahdollisuus, ellei jopa velvollisuus, yrittää kehittää ratkaisuja. Monenlaisilla toimilla kulttuurien kohtaamisia ja toisiinsa sopeutumista voidaan edesauttaa ja nopeuttaa. Paljon riippuu siitä, millaisia asenteita ja millaista kohtelua eri kulttuurien edustajat kokevat toisen osapuolen suunnalta.

Rovaniemellä toimiva Opin Aika -hanke on perustettu tarjoamaan juuri tällaista apua maahanmuuttajien sopeutumiselle. Projekti on perustettu vastaamaan tarpeeseen, joka kaupungissa ilmeni turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrän kasvaessa. Projektin tarkoituksena on ollut auttaa tulokkaita sopeutumaan uuteen yhteiskuntaan, ja samalla kokeilla ja arvioida menetelmiä, joita vastaavassa toiminnassa muuallakin voitaisiin käyttää.

Tämän arvioinnin tarkoituksena on tarkastella Opin Ajan toimintaa ja sitä, miten se on saavuttanut tavoitteensa. Päämääränä on edelleen kehittää ja parantaa keinoja, joilla maahanmuuttajia voitaisiin auttaa uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Tarkoituksena on löytää mahdollisimman toimivia

menetelmiä ja polkuja siihen, miten täysin erilaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta Suomeen saapuva maahanmuuttaja sopeutuisi ja löytäisi paikkansa uudesta maasta mahdollisimman nopeasti.

2 Turvapaikanhakijat ja kotoutuminen

2.1 Turvapaikanhakijat Suomessa

Maahanmuuttajiksi kutsutaan yhteisellä nimikkeellä kaikkia tiettyyn maahan muuttaneita ryhmiä. Maahanmuuttajia ovat siis pakolaiset, turvapaikanhakijat, siirtolaiset ja paluumuuttajat (Vartiainen-Ora 1996, 14). Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta sen vuoksi, että hän on joutunut vainotuksi kotimaassaan. Vainon syy voi olla uskonto, rotu, kansallisuus tai poliittinen mielipide tai se, että henkilö kuuluu tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään (http://www.infopankki.fi/fi-fi/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/). Suomesta turvapaikkaa hakeva voi hakea sitä heti rajalta tai maahantulon jälkeen poliisilta. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon tai oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, kun häntä uhkaa epäinhimillinen kohtelu kotimaassaan. Oleskeluluvan voi saada myös humanitaarisen suojelun perusteella, mikäli hakijan lähtömaan tilanne on sellainen, että se voi johtaa kenen tahansa joutumiseen oikeudenloukkausten tai erottelemattoman väkivallan kohteeksi. Suomen lain mukaan hakijalle voidaan myöntää oleskelulupa myös yksilöllisistä inhimillisistä syistä tai tilapäinen oleskelulupa (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Turvapaikanhakijan vastaanottoa säätelee Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta eli ns. vastaanottolaki. Uudistettu laki tuli voimaan 1.9.2011. Laissa säädellään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulosta ja huolenpidosta. Se sisältää säännökset viranomaisten toimivallasta ja tehtävistä, kustannusten korvaamisesta, vastaanottokeskuksista ja -palveluista, ihmiskaupan uhrien auttamisesta, ilman huoltajaa olevien lasten edustamisesta, henkilörekisteristä ja muutoksenhausta (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Ryhmänä turvapaikanhakijat ovat hyvin epäyhtenäinen. Heidän kielitaitonsa, koulutuksensa, ammattitaitonsa ja perhetilanteensa voivat olla hyvin erilaisia. Myös pakenemisen syyt ovat erilaisia. Joitakin turvapaikanhakijoita on vainottu heidän henkilökohtaisen toimintansa vuoksi, kun taas toiset voivat kuulua vainottuun vähemmistöön, esimerkiksi etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön. Paon syynä voi olla sota, tai elämäntilanne, joka on käynyt sietämättömäksi muista

syistä. Turvapaikanhakijoiden resurssit voivat olla hyvin erilaisia. Osalla on sosiaalisia verkostoja myös Suomessa tai parempi taloudellinen tilanne, kun taas osalla ei ole minkäänlaisia taloudellisia varoja tai sukulaisia. Epävarmuus tulevaisuudesta on yhteistä kaikille turvapaikanhakijoille, se muodostaa jaetun kokemuksen sekä määrittää heidän elämänsä. (Wrede&Nordberg (toim.) 2010, 48.)

Vuonna 2011 Suomeen saapui yhteensä 3088 turvapaikanhakijaa, joista 1271 sai myönteisen päätöksen. Eniten turvapaikanhakijoita on saapunut Irakista (586), Somaliasta (356), Venäjältä (296), Afganistanista (284) ja Iranista (124). (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>.) Tilastoja ei ole saatavilla siitä, kuinka moni turvapaikanhakija menee niin sanotusti maan alle kielteisen päätöksen saadessaan, tai kuinka moni jatkaa muualle Eurooppaan tai saa kuitenkin oleskeluluvan avioliiton tai työpaikan kautta. Oleskelulupaprosessi valituksineen voi kestää vuosia, vaikka hakija olisikin ehtinyt kotoutua sekä työmarkkinoille että tähän yhteiskuntaan, se ei silti takaa että luvan saa. Turvapaikanhakijat kokevat koko prosessin hyvin stressaavana ja henkisesti raskaana. Oman päätöksen odottamisen lisäksi stressaavaa on epävarmuus myös läheisten ja ystävien kohtalosta, sekä lähtömaassa että Suomessa. (Wrede&Nordberg (toim.) 2010, 48-50.)

Suomen maahanmuuttajista vain pieni osa on turvapaikanhakijoita tai pakolaisia. Yleisimmät syyt maahanmuuttoon ovat avioituminen, työ tai opiskelu. Vuosina 2006–2009 Suomeen on vuosittain saanut oleskeluluvan 2000–3000 turvapaikanhakijaa, kiintiöpakolaista ja heidän perheenjäsentään. Tämä on noin seitsemäsosa kaikesta maahanmuutosta. Turvapaikanhakijoiden määrä vaihtelee vuosittain kaikissa EU-maissa. Suomeen on 2000-luvulla tullut hakijoita 1500–6000 henkilöä vuodessa. Suomen osuus Euroopan unionin alueen turvapaikanhakijoista on noin prosentti. Turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomi vastaanottaa vuosittain kiintiöpakolaisia UNHCR:n kautta. Pakolaiskiintiö on pitkään ollut 750 henkilöä vuodessa. Suomeen tulevista turvapaikanhakijoista suurimmalla osalla ei ole passia tai muuta henkilöllisyyttä pitävästi todistavaa asiakirjaa. Pakolaisuudessa eläminen tai turvapaikanhakijaksi lähteminen ei kuitenkaan ole laitonta. Pakolaissopimukseen sekä Suomen ulkomaalais- ja perustuslakeihin sisältyvän palautuskieltosäännön (non-refoulement) mukaisesti ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa vaino, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu. Palautuskiellon periaatetta on noudatettava riippumatta siitä, onko henkilöllä vaadittavat asiakirjat vai ei (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Eri maissa on hyvin vaihtelevat käytännöt siinä, millä kriteereillä turvapaikka myönnetään. Joissakin maissa huomattava osa hakijoista saa pakolaisen statuksen. Toisissa maissa taas muita suojeluperusteisia lupia myönnetään paljon, ja turvapaikka vain murto-osalle. Saman lähtömaan

tilannetta saatetaan tulkita eri jäsenmaissa eri tavalla. Lisäksi erilaisiin oleskelulupiin sisältyvät oikeudet voivat vaihdella eri maissa. Suomessa kynnys turvapaikan myöntämiseen on aina ollut erittäin korkea, ja muita suojeluperusteisia oleskelulupia on myönnetty enemmän. Suomessa henkilön oikeudet ja etuudet ovat kuitenkin lähes samat riippumatta oleskeluluvan tyypistä. Ihannetilanteessa ongelmat ratkaistaan kotimaassa tai mahdollisimman lähellä kotimaata. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Hengenvaarassa tai vakavien oikeudenloukkausten kohteena olevilla ihmisillä on oikeus lähteä maastaan ja hakea kansainvälistä suojelua. Oikeus on kirjattu muiden muassa ihmisoikeuksien julistukseen, Geneven pakolaissopimukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

2.2 Kotoutuminen ja sen tuomat haasteet

Suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan tavoitteena on maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan luopumatta omasta kulttuuristaan (Ikäläinen ym. 2003, 31). Suomen hallitus käyttää sanaa "kotoutuminen", joka pitää sisällään ajatuksen siitä, että Suomesta tulisi koti niille, jotka tänne tulevat. Samaan aikaan maahanmuuttajia kannustetaan pitämään yllä omaa äidinkieltä sekä kulttuuriaan, mutta voidaan kysyä onko mahdollista, että maahanmuuttaja voi olla Suomessa kuin kotonaan. (Huttunen 2002, 51-52).

Epäilemättä erilaisista kulttuurisista taustoista tulevilla ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, kuinka arkea tulisi elää ja mikä siinä on tärkeää ja vähemmän tärkeää. Monikulttuurisuuden käsite on haastanut suomalaisia herkistymään näille erilaisille tavoille ajatella ja toimia. Siihen miten maahanmuuttajat kohtaavat suomalaisen arjen vaikuttaa monet muut tekijät. Ei vain erilainen kulttuurinen tausta. Maahanmuuttajien elämässä oireilevat pahan kokemukset ja etenkin hoito- ja sosiaalityön ammattiteissa ihmiset joutuvat kohtaamaan sen. Aikaisemmin elämässä koettu paha kulkee mukana ja vaikuttaa maahanmuuttajan elämään uudessa asuinpaikassa. (Huttunen 2002, 100).

Maahanmuuttajaan sopeutumiseen ja arkeen vaikuttaa myös se, miten hänet otetaan vastaan uudessa yhteiskunnassa. Inhimillinen vastaanotto ja riittävä tuki, etenkin alkuvuosina, auttavat maahanmuuttajaa omaksumaan aktiivisen roolin oman elämänsä hallitsijana uudessa yhteiskunnassa. Aktiivisen toimijan taustalla on toivo siitä, että pystyy vaikuttamaan omiin

elinolosuhteisiinsa sekä arjen realiteetteihin. Elämänmuutos, jonka maahanmuuttajat kokevat uuteen maahan tullessaan on suuri, mutta muutoksia on usein koettu jo lähtömaassa ja ne aiheuttavat uusia haasteita ja ongelmia maahanmuuttajan elämässä. Ilman ohjausta ja tietoa voivat haasteet johtaa ajautumisen ja väärin valintojen kautta ei-toivottuihin elinolosuhteisiin ja syrjäytymiseen. (Alitolppa-Niitamo(toim.) 2005, 37,39).

Kotoutuminen suomeen voi olla erilaisesta kulttuurista tulevalle hyvinkin vaikeaa. Suomalaiset oppivat tuntemaan yhteiskuntaansa vähitellen ja saavat siihen monenlaista opastusta koulusta ja virastoista, mutta maahanmuuttaja joutuu Suomeen tullessaan keskelle täysin outoa yhteiskuntaa. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevien tehtävänä on kotouttaa maahanmuuttajat suomeen opastamalla heille suomalaista kulttuuria, lakeja ja käytäntöjä. Maahanmuuttajille pyritään tekemään tutuiksi myös viranomaisten kanssa asiointia sekä yhteiskunnallisia palveluita. (Vuori&Nätkin 2007,128). Vastaanottokeskuksessa asuvilla ei välttämättä ole mahdollisuutta saada tietoa niin paljon, kuin esimerkiksi kuntapaikan saaneilla, koska heille ei kuulu samat palvelut. Kotoutuminen Suomeen on haastavaa, kun oleskeluluvan saaminen on epävarmaa ja kontaktit valtaväestöön vähäisiä.

Maahanmuuttajien valtakielen osaamattomuus estää usein ainakin aluksi hyödyntämästä lähtömaassa hankittua koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta. Valtakieltä tarvitaan niin sanotuilla primääriäryömarkkinoilla, eli henkisessä työssä ja palveluammateissa. Usein jopa korkeasti koulutetut maahanmuuttajat joutuvat tyytymään kieliongelmiensa vuoksi vähän valtakieltä vaativiin ammatteihin. Nämä ammatit ovat yleensä niin sanotusti sekundääriäryömarkkinoilla, joilla palkat ovat alhaisia, työsuhteen jatkuvuus epävarmaa, työttömyysriski suuri ja työolot ja uralla etenemismahdollisuudet heikot. Työnantajat eivät mielellään ota työhaastatteluun henkilöä, jolla on vieraskielinen nimi tai korostus puheessaan. Maahanmuutto ei kuitenkaan aina estä hyvän työpaikan löytämistä. On maahanmuuttajia jotka sijoittuvat työmarkkinoille jopa paremmin kuin valtaväestön edustajat jotka ovat saaneet saman koulutuksen. Tätä on selitetty maahanmuuttajien positiivisella valikoituneisuudella koulutuksen, kunnianhimon ja riskien ottamisen suhteen. (Liebkind ym. 2004, 80-82).

Valtakielen osaamattomuutta voidaan pitää yhtenä suurimpana eriarvoisuutta ylläpitävistä tekijöistä monikulttuurisissa yhteiskunnissa. Kielitaitoa pidetään tärkeänä osana yksilön habitusta, eli osana tämän henkilökohtaisia, historiallisia ja sosialisointin muokkaamia ominaisuuksia. Valtakielen oppimiseen on listattu vaikuttavan ainakin kolme eri tekijää: 1) valtakielelle alistuminen, 2) kielen oppimiskyky ja 3) taloudelliset tekijät. Myös maahanmuuttajaryhmän ja valtaväestön kielten

etäisyys ja valtaväestön asenteet vaikuttavat kielen omaksumiseen. Maahanmuuttoikäillä, nykyisellä iällä ja asumisajalla on myös todettu olevan merkitystä. (Talib&Lipponen 2008, 106).

Jotta turvapaikanhakijalla olisi mahdollisuus löytää töitä, on kielitaito hyvin tärkeää. Opin Aika – projektissa he pääsevät aloittamaan suomenkielen opinnot saman tien ja tarjolla on enemmän opetusta kuin vastaanottokeskuksessa. Opin Ajan koulussa turvapaikanhakija saa kielen opetuksen lisäksi tietoa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta ja näin ollen kotoutumisprosessi lähtee käyntiin hyvin ja turvapaikanhakija altistuu kielelle saman tien.

2.3 Turvapaikanhakijoiden asumisolosuhteet ja työllistyminen

Hakemuksen käsittelemisen ajaksi turvapaikanhakijalle järjestetään asuinpaikka sellaisesta vastaanottokeskuksesta, jossa on tilaa. Hakija ei itse voi valita mieleistään vastaanottokeskusta. Suomessa on 29 turvapaikanhakijoiden vastaanottoyksikköä ja yksi säilöönottoyksikkö, jotka ovat valtion, kuntien tai Suomen Punaisen Ristin ylläpitämiä. Turvapaikanhakija voi myös asua sukulaistensa tai ystäviensä luona, mutta silloin hänen on itse huolehdittava asumiskustannuksista. Sosiaali- ja terveystalvet turvapaikanhakija saa siitä vastaanottokeskuksesta, jossa hän on kirjoilla (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Vastaanottokeskuksessa asuminen on ilmaista. Turvapaikanhakija voi asua vastaanottokeskuksessa koko turvapaikkaprosessin ajan. Suomeen yksin saapuneet turvapaikanhakijat jakavat yleensä huoneen samaa sukupuolta olevien kanssa. Perheille pyritään antamaan yhteinen huone. Yksintulleet alaikäiset lapset majoitetaan vastaanottokeskusten yhteydessä toimiviin ryhmäkoteihin. Vastaanottokeskuksissa on yhteiskeittiöt, joissa kukin valmistaa oman ruokansa. Aukkaat huolehtivat huoneidensa siivouksesta – ja joissain vastaanottokeskuksissa myös lähes koko talon siisteydestä. Vastaanottokeskuksessa on johtaja, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, pakolaisohjaajia ja muita työntekijöitä. Aukkaat saavat apua keskuksen työntekijöiltä arkipäivän käytännön asioissa (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Turvapaikanhakijoiden joukko on taustoiltaan kirjava, eikä hakijoiden koulutustaustoista ole systemaattisesti kerättyä tietoa. Suurimmissa lähtömaissa lukutaitoisten osuus vaihtelee suuresti. YK:n kehitysohjelman UNDP:n tilastojen mukaan esimerkiksi Irakissa (suurin lähtömaa Suomessa vuonna 2008) lukutaitoprosentti on 74 prosenttia, Afganistanissa noin 28 prosenttia ja Iranissa 82

prosenttia. Somaliasta luotettavia tietoja ei ole saatavilla. Tilanne vastaanottokeskuksessa asuvilla nuorilla ei ole koulutuksen suhteen helppo. Turvapaikanhakija voi opiskella ja harrastaa vastaanottokeskuksen ulkopuolella, mutta turvapaikanhakijalla ei ole oikeutta opintososiaalisiin tukiin, kuten opintotukeen. Ammatilliset oppilaitokset voivat itse päättää, ottavatko ne turvapaikanhakijaa opiskelijakseen. (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>.)

Turvapaikanhakijat, joilla on henkilöllisyyspaperit, saavat tehdä työtä kolmen kuukauden kuluttua maahan saapumisesta. Ilman henkilöllisyyspapereita olevat turvapaikanhakijat saavat tehdä töitä kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Erillistä työlupaa ei tarvita. Turvapaikanhakijat ovat työllistyneet muun muassa siivoojiksi tai varasto- ja ravintola-alan töihin. Turvapaikanhakijan ansiot vaikuttavat hänen toimeentulotukensa määrään (<http://www.pakolaisneuvonta.fi/>).

Suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa työ takaa elannon, mutta se myös määrittää merkittävästi ihmisen identiteettiä. Yksilön merkitys yhteisön jäsenenä tulee usein hänen työmarkkina-asemansa kautta, sillä Suomessa suku- ja luokka-asema eivät ole sosiaalisesti määrääviä tekijöitä. Maahanmuuttajia arvotetaan samoilla määreillä kuin kantaväestöä ja heidän yhteiskunnallisen aseman yhtenä tärkeimmistä selittävästä tekijöistä pidetään työllistymistä. Suomalaiset näkevät Suomessa mieluiten työn vuoksi maahan muuttaneita (Talib&Lipponen 2008, 38.) Työllistyminen on haastavaa turvapaikanhakijalle ja usein he joutuvat joustamaan paljon. Työ ja työmatkat voivat viedä kaiken ajan, tai elämää määrittää odottaminen joka liittyy työn hankkimiseen ja epävarmuuteen. Turvapaikanhakijan heikko taloudellinen tilanne ja epävarmuus oleskelun jatkumisesta pakottavat olemaan joustava kun on kyse palkasta ja työehdoista. (Wrede&Nordberg (toim.) 2010, 55.)

3 Opin aika -projektin kuvaus

3.1 Yleistä

Opin Aika - Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen - projekti on Rovaniemen koulupalvelukeskuksen hallinnoima kokeiluhanke, jonka tarkoituksena on ehkäistä nuorten turvapaikanhakijoiden sekä pakolaisten syrjäytymistä sekä kehittää toiminnallisia kielenopetuksen menetelmiä. Projektin ensimmäinen rahoituskausi alkoi 1.11.2009, ja varsinainen

toiminta alkoi 1.2.2010, kun projektikoulun toiminta käynnistyi. Projekti sai jatkorahoituksen myös kaudelle 2011 ja 2012, ja sen on määrä päättyä 31.10.2012. Rahoittajatahoina ovat Euroopan pakolaisrahasto, Rovaniemen kaupunki sekä Suomen Punainen Risti ry. Projektin puitteissa toimintansa aloitti projektikoulu, jossa järjestettiin pienryhmämuotoista opetusta alle 20-vuotiaille yksin Suomeen tulleille turvapaikanhakijoille ja pakolaisille. Tälle kohderyhmälle ei ollut Rovaniemellä vastaanottopalvelua, mikä vahvistaisi sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Projektin koulussa opiskelevat maahanmuuttajat ovat saaneet huomattavasti enemmän suomenkielen opetusta, kuin mitä he olisivat saaneet vastaanottokeskuksen opetustoiminnassa. Projektin opetus mahdollistaa keskeytymättömän opiskelun niissä tilanteissa, joissa turvapaikanhakijoille ei ole tarjolla muiden tahojen järjestämää koulutusta. Projektin varsinaisen kohderyhmän sitouttaminen toimintaan on onnistunut vaivattomasti, mutta pidempään Suomessa oleskelleiden maahanmuuttajien saaminen mukaan toimintaan ei ole sujunut odotusten mukaisesti.

3.2 Projektikoulun toiminta

Opin aika -koulu perustettiin SPR:n aloittaman, projektikoulua suppeamman opetustoiminnan perustalle. Opin ajan koulussa on opiskellut projektin kolmen toimintakauden aikana yhteensä 65 turvapaikanhakijaa ja pakolaista. Mukana on ollut alaikäisiä ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijoita sekä 18 vuotta täyttäneitä mutta alle 20-vuotiaita luku- ja kirjoitustaidottomia turvapaikanhakijoita. Perusoppiaineita ovat olleet suomenkieli, matematiikka, elämänhallinta ja yhteiskuntaoppi. Näiden lisäksi oppilailla oli mahdollisuus valita myös kaksi valinnaisainetta viidestä mahdollisesta vaihtoehdosta, joita olivat sirkus, liikunta, käsityö, ATK ja ilmaisutaito. Näistä suosituimmaksi osoittautui liikunta. Opetus tapahtui viitenä päivänä viikossa klo 9-14:30 välisenä aikana, mistä ensimmäiset neljä tuntia oli varattu perusoppiaineille, ja loppuaika valinnaisaineille. Koulupäivän ajankohdalla ja pituudella oli tarkoitus valmistaa ja totuttaa maahanmuuttajia suomalaiseen elämänrytmiin, jota he tulisivat todennäköisesti noudattamaan siirtyessään jatko-opintojen tai töiden pariin. Oppilaat opiskelivat neljässä, omaa taitotasoaan vastaavassa ryhmässä. Tarvittaessa opiskelija voitiin lukukauden aikana siirtää toiseen ryhmään taitojen kehittymisen myötä. Yksilö- ja ryhmäohjausta annettiin tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

Projektissa sovellettiin erilaisia menetelmiä. Näytelmät ja roolipelit koettiin sopivan erityisesti suomenkielen alkuvaiheen opiskelijoille. Opiskelijat toteuttivat myös pieniä esityksiä ja esitelmiä. Motivaatio opiskeluun kasvoi, kun opiskelijat kohtasivat käsiteltyjä asioita omassa arjessaan. Tutustumiskäynnit koulun ulkopuolella kiinnostivat oppilaita paljon, ja erilaiset urheilulajit toivat mielekkyyttä kielen ja kulttuurin opiskeluun. Myös musiikin opiskelusta koettiin olevan hyötyä vaikean elämäntilanteen hallitsemisessa, ja pitkäjänteisyyden kehittämisessä.

Projektin ensimmäisellä rahoituskaudella oppilaiden omankielisiä tutoreita ei ollut jatkuvasti mukana. Kuitenkin kokemukset osa-aikaisista omankielisistä opettajista sekä somalinkieltä osaavasta harjoittelijasta antoivat rohkaisevia kokemuksia, joiden perusteella omankielisten opettajien tai tutoreiden käyttöä pyrittiin laajentamaan. Projektin opetussuunnitelmaa myös kehitettiin aktiivisesti siten, että toiminnassa pystyttäisiin reagoimaan nopeasti muutoksiin, esimerkiksi oppilaiden määrän muutoksiin.

Toimintaan sisältyneet tutustumiskäynnit suuntautuivat paikallisiin peruskouluihin, yrityksiin ja kulttuurilaitoksiin. Valtakunnallista yhteistyötä rakennettiin erinäisillä vierailuilla ja seminaarimatkoilla, ja koulussa kävi ulkopuolisia vierailijoita. Projektin puitteissa järjestettiin kerran kuukaudessa yhteistyöpalaveri, johon osallistuivat projektin henkilöstö, Rovaniemen vastaanottokeskuksen, tukiasuntojen sekä kaupungin maahanmuuttajatoimiston henkilöstöä. Projekti järjesti oppilaille toimintaa myös kesäkaudella. Ohjelmassa oli kolmen viikon aikana kotitaloustaitoihin ja harrastuksiin liittyvää ohjausta, esimerkiksi erätaitoja, geokätkentää, marjanpöimintää ja suunnistamista. Henkilökunta ja opiskelijat arvioivat nämä tehokkaiksi keinoiksi tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja vahvistaa kielitaitoa.

3.3 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut ehkäistä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvapaikanhakijoiden sekä pakolaisten syrjäytymistä. Tarkoituksena on suomenkielen, yhteiskuntatiedon ja matemaattisten perustaitojen opettamisella valmentaa nuoria turvapaikanhakijoita toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulujärjestelmässä. Projektin avulla on ollut tarkoitus parantaa turvapaikanhakijoiden elämänhallintaa, sekä heidän mahdollisuuksiaan hakeutua jatkokoulutukseen.

Tavoitteena on ollut myös kehittää toiminnallisia kielenopetuksen menetelmiä, sekä ehkäistä Rovaniemellä esiintyneitä rasisia välikohtauksia kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Hankkeen avulla on ollut myös tarkoitus luoda pohjaa toimivalle yhteistyöverkostolle valtakunnallisella tasolla.

Projektin raporttien mukaan kohderyhmään kuuluvat nuoret saatiin sitoutettua mukaan projektin toimintaan ensimmäisestä rahoituskaudesta alkaen. Oppilaat osallistuivat päivittäiseen opetustoimintaan, tutustuivat suomalaiseen kulttuuriin, yhteiskuntaan ja erityisesti suomalaisen koulujärjestelmän toimintaan sekä opiskelivat suomen kieltä. Loppuraportin mukaan kaikki oppilaat saavuttivat ainakin kohtalaisen luku- ja kirjoitustaidon. Opetus oli pääosin luokkaopetusta, mutta mukana opetuksessa on ollut myös toiminnallisia elementtejä.

Projektikoulu siirtyi syksyllä 2010 tiloihin, joissa sijaitsi myös lukio. Ensimmäisen rahoituskauden loppuraportin mukaan projektikoulun ja lukion oppilaiden välillä ei ilmennyt välikohtauksia. Kuten raportissakin huomautetaan, on lähes mahdoton sanoa varmasti, onko välikohtauksien väheneminen tulosta projektista vai liittyykö se yleisen asenneilmapiirin muutokseen tai johonkin muuhun tekijään. Projektin myötä nuorten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten toimettomuus päivisin on kuitenkin huomattavasti vähentynyt, ja tällä voidaan olettaa olevan vaikutusta myös konfliktitilanteiden muodostumiseen.

Projektin loppuraportin mukaan joistakin poissaoloista huolimatta opiskelijoiden opiskelumotivaatio on ollut hyvä. Aiemmin esiintyneiden järjestyshäiriöiden kerrotaan loppuneen lähes kokonaan, ja iltaperuskouluun siirtyneillä oppilailta oli koulusta saadun palautteen mukaan hyvät valmiudet koulunkäyntiin. Kaikki oppilaat saavuttivat auttavan suomenkielen tason, ja jotkut edistyivät erinomaisesti. Raportin mukaan oppilaat ryhmäytyivät omissa ryhmissään ja luokissaan, mikä auttoi sitouttamaan oppilaita koulun toimintaan. Oppilaat kokivat koulun tärkeäksi, ja panostivat yhteiseen viihtymiseen.

Koulun oppilaiden suhteita rovaniemeläisiin on vaikea arvioida, koska niitä ei luonnollisesti koulun puitteissa synny. Suomalaisten mukaan saaminen toimintaan nähdään ongelmaksi, ja tähän on aikomus paneutua jatkossa. Kokemukset erityisopetuksesta olivat myönteisiä täysin suomenkieltä taitamattomien oppilaiden suhteen. Näissä tapauksissa yksilöohjaus koettiin tehokkaimmaksi menettelytavaksi. Myös omankielinen opetus saatiin määrääjäksi käyntiin kolmelle eri

kieliryhmälle, opetusta annettiin neljä tuntia viikossa. Myös kielitaitoiset harjoittelijat koettiin erinomaiseksi avuksi ja tueksi opetukselle.

Toiminnallisista kielenopetuksen menetelmistä kokemukset olivat hyviä, ja niistä luotiin mallinnus, jossa kolmas sektori ja viranomaiset yhteistyössä tarjoavat palveluja alaikäisinä ilman huoltajaa tulleille maahanmuuttajille. Projektin puitteissa valmistui materiaalipaketti maahanmuuttajanuorten yhteiskuntatiedon opettamiseen. Pyrkimyksenä on ollut myös tuottaa muita opetusmateriaalipaketteja maahanmuuttajille suunnattuun opetukseen, sekä käsikirja vastaavankaltaisen koulutuksen järjestämisestä. Osa näistä materiaaleista on jo valmiina, osa tekeillä. Erityisesti luku- ja kirjoitustaidottomien opetus- ja ohjausmenetelmiä kehitettiin, ja näiden avulla kotoutumisprosessia saatiin käynnistettyä. Kohderyhmä koettiin raportin mukaan jossain määrin hankalaksi, joten kokeiluja tehtiin runsaasti.

Verkostoitumista toteutettiin tutustumalla noin viiteentoista maahanmuuttajatyötä tekevään tahoon. Projektin henkilöstö osallistui kahteen verkostotapaamiseen, joissa tutustuttiin samalla alalla toimiviin hankkeisiin. Raportissa huomautetaan, että alalla on monenlaisia näkökulmia siitä, miten nuoren turvapaikanhakijan koulutuspolku tulisi järjestää. Henkilöstö osallistui myös omaa ammattitaitoaan tukeviin koulutuksiin.

Projektin kehittämistä hyvistä käytännöistä tehtiin SWOT -analyysi kevätlukukaudella 2011. Analyysissä projektin vahvuuksiksi mainittiin työryhmä ja sen ammattitaito, toimijoiden kokonaisvaltainen ote, koulun tilat, valinnaisaineet ja kokeilut, kuten musiikki, liikunta ja vierailut, säännöllisyys ja oppilaiden motivointi sekä TUK:n raportointiohjelma. Heikkouksina nähtiin henkilökunnassa tapahtuneet muutokset, oppilaiden opetuksessa näiden oman kielen osaajien puute, oppilaiden olemattomat kontaktit suomalaisiin, yhteistyö TE -toimiston ja maahanmuuttajatoimiston kanssa sekä opetussuunnitelma. Mahdollisuuksia koettiin olevan APA -opetus, erityisopetus, Rovaniemen nuorisotilojen hyödyntäminen, työnohjaus, valinnaiset aineet ja muu toiminta yhteistyötahojen kanssa sekä positiivisten kokemusten tuottaminen ja motivointi. Uhkina koettiin riittämätön erityisopetusresurssi, epäonnistuminen positiivisten kokemusten tuottamisessa ja motivoinnissa, riittämätön työnohjaus henkilökunnalle sekä oppilaiden raju väheneminen.

3.4 Kehittämiskohteita

Ensimmäisen rahoituskauden loppuraportissa mainitaan, että koulun hallinnoijan muuttuminen SPR:stä kaupungiksi ei sujunut täysin ongelmitta. Sekä projektityö, että kaupungin hallinnointitapa olivat vieraita opetushenkilöstölle, mikä aiheutti ylimääräistä työtä projektipäällikölle. Tarkkarajainen tehtäväjako koettiin projektissa toimimattomaksi, ja organisaatorakennetta sekä tehtävien jakoa muutettiin tarpeita paremmin vastaavaksi. Projektin resursseja ei raportin mukaan pystytty hyödyntämään täysimittaisesti, vaikka kohderyhmään kuuluvia henkilöitä olisi Rovaniemellä ollut enemmän kuin viranomaiset ohjasivat Opin Aikaan. Suomalaisten, jatkuvien ja säännöllisten, kontaktien saaminen maahanmuuttajille on osoittautunut haasteelliseksi tehtäväksi.

Verkostoitumisen osalta projektissa koettiin, että eteläsuomalaisia toimijoita on vaikea saada osallistumaan pitkän välimatkan päässä tapahtuvaan toimintaan. Rovaniemellä hanke on tullut tutuksi kaupunkilaisille, ja se on otettu positiivisesti vastaan. Hankkeen toiminnalle suunniteltiin myös uutta toteuttajaa hankkeen päättymisen jälkeiselle ajalle.

Loppuraportin mukaan Opin Aika on kuitenkin onnistunut päätavoitteessaan, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvapaikanhakijoiden syrjäytymisen ehkäisyssä erittäin hyvin. Oppilaiden motivaatio jatko-opintoihin koettiin korkeaksi. Tässä kielitaito kuitenkin muodostaa esteitä, joita Opin Ajan tarjoama opiskelumahdollisuus voi auttaa ylittämään. Koulun luokkatila, opetuksen toiminnallisuus ja työntekijöiden moniammatillisuus koettiin vahvuuksiksi. Myös ryhmäytyminen edesauttoi opetuksen sujumista. Hyväksi käytännöksi osoittautui opetuksen suuntaaminen nuorten kiinnostuksen mukaan, sekä työelämäyhteyksien tarjoaminen osana opetusta. Kontaktit suomalaisiin nuoriin ovat tärkeitä, ja niiden löytymistä tulisi edesauttaa ja tukea mahdollisuuksien mukaan. Oppilaiden edistyminen oli hyvää, ja edistyneet, aikaisemmin kouluja käyneet saivat mahdollisuuden päästä nopeasti ja joustavasti jatko-opintoihin. Heikommat taidot omaavat saivat puolestaan edetä omassa tahdissaan.

4 Arviointiasetelma

4.1 Arvioinnin tarkoitus

Sanakirjamääritelmissä sana arviointi viittaa jonkin asian, tai toiminnan, arvon tai ansion määrittämiseen. Viime aikoina käytäntöjen arvioiminen on alettu nähdä eettiseksi välttämättömyydeksi ammateissa, joissa ollaan tekemisissä ihmisten kanssa (Robson 2001).

Arviointeja suoritetaan monenlaisista syistä: meneillään olevien hankkeiden arvon määrittämiseksi ja niiden parantamiseksi, ohjelmien ja aloitteiden hyödyllisyyden määrittämiseksi, hankkeiden hallinnon ja johtamisen tehostamiseksi, sekä erilaisten tilintekovastuiden täyttämiseksi. Käynnissä olevien hankkeiden suhteen arvioidaan sitä, saavuttaako hanke kohdeyleisönsä, ja tarjoaako se suunnitellut resurssit, palvelut ja edut asiakkailleen. Interventioiden suhteen ollaan kiinnostuneita siitä, ovatko ne tehokkaita, ja jos ovat, mikä niiden vaikutusten laajuus on. Tilintekovelvollisuuden täyttämiseksi sekä hankkeen jatkumisesta, laajentamisesta tai lopettamisesta päättämiseksi on tärkeää verrata kustannuksia saavutettuihin hyötyihin, ja tarkastella vaihtoehtoisia tapoja hankkia resursseja. (Rossi & Freeman 1985, 13.)

Euroopassa Euroopan komissio on tärkeä suunnannäyttävä arviointitoiminnassa. Arviointitoimintaa edellyttää erityisesti EU-budjetin ohjelmaperustaisuus sekä arvioinnin kytkeminen EU:n budjetin palautemekanismitiksi. Arviointi ja seuranta ovat osa Euroopan unionin tarkoituksenmukaisen ja tehokkaan taloudenhoidon järjestelmää. (Virtanen 2007, 68.)

Virtasen mukaan arviointi on muun muassa keino kontrolloida julkisista organisaatioista muodostuvaa kokonaisuutta. Julkisesti rahoitettuun toimintaan liittyy elimellisesti tilintekovastuu, ja hyvinvointipalveluja tuottavilta organisaatioilta edellytetään näyttöä toiminnan vaikuttavuudesta ja kustannustehokkuudesta. Tilintekovastuu koskee myös kolmannen sektorin järjestöjä. Näytön vaatimuksen myötä arviointi edistää demokraattisen hallinnon periaatetta, eli hallinnon avoimuutta sekä läpinäkyvyyttä. (Virtanen 2007, 13-16.)

Virtanen huomauttaa kuitenkin myös, että arviointi ei koskaan ole arvostelua. Arviointi lähtee näkökulmasta, jonka tarkoituksena on tuottaa havaintoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen vahvuuksista ja parantamisalueista. Koska arviointi vaikuttaa kohteenaan olevaan toimintaan, siinä on aina huomioitava erilaisia eettisiä näkökohtia. Arviointiprosessin on tuleva aina olla hyvän tutkimustavan mukainen. (Virtanen 2007, 25.)

Luonnollisesti arvioitavaan toimintaan osallistuvien, asiakkaiden, tai palvelun kohteena olevien henkilöiden mielipiteet ja kokemukset ovat toiminnan arvioinnin kannalta erittäin merkityksellisiä. Heidän mielipiteidensä kuuleminen toimintaa arvioitaessa on tärkeää, mutta samalla on tärkeää kunnioittaa haastattelujen vastaajien vapaaehtoisuuden ja tietoon perustuvan suostumuksen

periaatetta. Näin ollen luottamuksellisuus- ja nimettömyyskysymykset on huomioitava, siten etteivät vastaajat ole tunnistettavissa ja yksilöitävissä tekstistä. (Robson 2001.)

4.2 Projektin arviointi

Opin Aika -projektissa on toteutettu sisäistä arviointia koko projektin toiminnan ajan, minkä pohjalta toimintaa on jatkuvasti onnistuttu aktiivisesti kehittämään paremmin vastaamaan kohderyhmän tarpeita. Resursseja on kohdistettu uudelleen tarpeiden mukaan, ja erilaisia menetelmiä kokeiltu ja arvioitu. Välineenä tässä projektin henkilöstö on käyttänyt esimerkiksi SWOT -analyysia. Sisäinen arviointi on mahdollistanut projektin joustavan ja sopeutuvan toiminnan muuttuvissakin tilanteissa.

Projektissa toteutettiin myös ulkoinen arviointi, kahden Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijan toimesta. Arvioinnin tarkoituksena on selvittää, onko projekti saavuttanut sille asetetut tavoitteet, onko projektilla ollut vaikutusta kohderyhmään, ja jos on, millaisia nämä vaikutukset ovat olleet. Näihin kysymyksiin on pyritty saamaan vastaukset haastatteleamalla sekä projektin ohjausryhmän jäseniä, että projektin toimintaan osallistuvia Opin Aika -koulun oppilaita. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoituina haastatteluina syksyn 2011 sekä kevään 2012 aikana. Opiskelijoita haastateltiin tulkin välityksellä. Tulkkeja ei ollut mahdollista saada paikan päältä Rovaniemeltä, joten kaikki tulkit toimivat puhelimen välityksellä. Haastattelut on analysoitu tarkastelemalla ja nostamalla esille teemoja, jotka haastateltujen vastauksissa painottuvat. Haastattelujen lisäksi arvioijat vierailivat koululla tutustumassa projektin varsinaiseen toimintaan ja seuraamassa opetusta Opin Aika -koulussa. Lisäksi arvioinnissa on käytetty apuna projektin itsensä tuottamia raportteja. Arvioinnissa haastattelut pyritään analysoimaan ja tulokset esittämään tavalla, joka noudattaa vastaajien nimettömyyden periaatetta.

5. Haastattelut

5.1 Ohjausryhmän jäsenten haastattelun analyysi

Nuorten turvapaikanhakijoiden toimettomuus ja keskittymisongelmat

Alkuperäiseksi ongelmaksi ohjausryhmä mainitsee nuorten turvapaikanhakijoiden toimetttömyyden ja joutenolon. Tarkoitus projektin aloittamisella oli saada maahanmuuttajanuoret pois Rovaniemen keskustasta norkoilemasta, missä he aika ajoin aiheuttivat häiriöitä. Vastaanottokeskuksissa maahanmuuttajat joutuvat väistämättä olemaan toimetttöminä. Ohjausryhmän mukaan Opin Aika tarjoaa konseptin, joka voisi olla ainakin osa ratkaisua tähän ongelmaan. Haastateltujen mielestä projekti on muodostanut hyvän käytännön tilanteeseen, joka on ongelmallinen ympäri Suomea. Kun turvapaikanhakija tulee vastaanottokeskukseen, hän on yleensä oikeutettu opetukseen kahden tunnin ajan viikossa. Tämän haastatellut näkivät aivan riittämättömänä määränä. Opin Ajan sapluunaa ehdotetaan käytettäväksi muuallakin, missä vastaanottokeskuksissa oleskelevilla ei ole mahdollisuutta työntekoon tai opiskeluun.

Myös kotoutumiskoulutuksessa on nuorilla turvapaikanhakijoilla ilmennyt keskittymisvaikeuksia, ja tämän seikan myötä on tunnistettu tarve muokata nuorten kotoutumiskoulutusta paremmin kohderyhmälleen sopivaksi. Tämä kotoutumiskoulutuksen osa-alue voisi hyötyä Opin Aika -hankkeesta saaduista kokemuksista. Tulokkaat saattavat olla vastaanottokeskuksessa vuosia, jolloin laitostumisen vaara on ilmeinen. Opin Aikaan on otettu kohdeiän ylittäneitäkin halukkaita, jotka ovat kieltäytyneet vastaanottokeskuksen opetuksesta kokonaan. Opin ajassa näillä oppilailta puolestaan on esiintynyt hyvin vähän poissaoloja.

Tilanne voidaan nähdä myös kansallista tasoa laajemmaksi. Vaikka turvapaikanhakijat eivät jäisikään Suomeen, koulutuksesta on heille hyötyä joka tapauksessa. Mihin he sitten päätyvätkin, lyhytkin koulutus antaa eväitä sopeutumiseen ja itsensä kehittämiseen.

Kulttuurien kohtaamisia

Maahanmuuttajat ovat haastateltujen näkemyksen mukaan monesti kapeakatseisia ja sietävät huonosti muita kulttuureja ja auktoriteetteja. Opin ajan konsepti on luotu aiemmissa opetustilanteissa havaittujen ongelmien pohjalta, ja käytäntö on osoittautunut hyväksi, jos kehittämisen varaakin vielä on. Projektin kautta turvapaikanhakijanuoret ohjautuvat olemaan tekemisissä suomalaisen kulttuurin kanssa, sekä tulevat kontaktiin suomalaisten kanssa. Tämä näkyy asenteen muuttumisena positiivisemmaksi, eli kenties jonkinasteisena sopeutumisena. Haastateltujen mukaan maahanmuuttajat kokevat myös Opin Ajassa olevansa tasa-arvoisempia muiden suomalaisten kanssa, kuin esimerkiksi vastaanottokeskuksessa.

Maahanmuuttajat oppivat Opin Aika -koulussa perusasioita suomalaisesta yhteiskunnasta sekä koulunkäynnin tavoista ja menetelmistä. Vastaanottokeskuksessa syrjäytymisen vaara on suuri, sillä siellä ei ole juuri ohjattua toimintaa, eikä mikään tuo turvapaikanhakijoita kontaktiin suomalaisen kulttuurin kanssa. Haastatteluissa korostuu yksinkertaisten, arkisten asioiden ja käytäntöjen oppimisen tärkeys. Opin Aika kohdentaa opetuksen juuri siihen ryhmään, joka on kaikkein heikoimmassa asemassa perehdyttävän koulutuksen suhteen. Turvapaikanhakijat, jotka eivät vielä ole oikeutettuja kotoutumiskoulutukseen saavat koulunkäynnin myötä sisältöä elämäänsä, ja samalla he oppivat suomen kieltä ja kulttuuria.

Haastateltujen mukaan maahanmuuttajat ovat myös itse motivoituneita koulunkäyntiin. Kuitenkin, monilla kokemukset koulunkäynnistä ovat hyvin erilaisia kuin mitä suomalainen koulujärjestelmä on, jos kokemuksia on ylipäänsä lainkaan. Etenkin nuorilla saattaa olla huomattavia vaikeuksia oppia koulunkäynnin käytäntöjä ja tapoja, ja näiden perusasioiden opettaminen vie resursseja. Opin Aika -koulussa oppilaat tottuvat suomalaisiin koulunkäyntitapoihin, minkä myötä heidän on sujuvampaa jatkaa muihin mahdollisiin koulutuksiin, mikäli he saavat oleskeluluvan.

Nuorille elämä Suomessa voi tuntua kaoottiselta, koska monet heistä eivät ole tottuneet tekemään sellaisia valintoja, joita heidän on Suomeen asettuessaan tehtävä. Opin Ajasta voidaan ajatella olevan erityisesti hyötyä niille, jotka eivät ole aiemmin käyneet koulua. Tällaisille tulokkaille valmentava välivaihe nähdään tärkeäksi, eikä siihen kovin hyvin vastaa vastaanottokeskuksen järjestämä koulutus. Hyvää palautetta on kuulunut myös maahanmuuttajanuorten opiskelumotivaatiosta, sen jälkeen kun he ovat päässeet opinnoissaan alkuun. Monien heidän kanssaan työskentelevien kokemus on, että nuoret ovat innokkaita, positiivisia, iloisia, valoisia ja osoittavat usein kiitollisuutta saamastaan avusta. Monet ovat ilmaisseet pitävänsä näiden nuorten kanssa työskentelystä.

Myös suomalaisissa on viime vuosina tapahtunut jonkinlainen asennemuutos. Kynnys tutustua ja olla tekemisissä vieraan kulttuurin edustajien kanssa on haastateltujen mielestä madaltunut. Vapaaehtoisia toimijoita on viime vuosina ollut enemmän, ja yleisön kiinnostus projektia kohtaan on ollut suurta. Aiemmin ongelmana nähdystä ”ostoskeskuksilla norkoilusta” ei ole kuulunut negatiivista palautetta

Kotoutuminen

Yleisesti ottaen vastaajien näkemyksen mukaan projekti on tukenut maahanmuuttajien kotoutumista, erityisesti alkuvaiheessa, mutta prosessi on hyvin yksilöllinen, ja siihen vaikuttavat monet eri tekijät. Opin Aika on mahdollistanut monelle maahanmuuttajanuorelle polun jatko-opintoihin, joihin ei olisi ilman projektikoulua ollut mahdollisuutta osallistua. Projektille on tarve välivaiheessa vastaanottokeskuksen ja kuntalaiseksi siirtymisen välissä, kun turvapaikanhakija ei voi vielä osallistua muihin koulutuksiin tai työelämään, ja on lisäksi nuori ja ylipäänsä koulutuksen tarpeessa. Koulun ajallinen kesto on myös huomioitava. Motivaatiota opiskeluun Opin Ajassa voi tuoda tieto siitä, että jos opiskeluun panostaa, siirtyminen muihin koulutuksiin Opin Ajan jälkeen käy helpommin.

Haastatteluissa ilmeni, että ongelmia on ilmennyt vaiheessa, jossa Opin Ajasta tulisi siirtyä muualle. Nuoret tarrautuvat Opin Aikaan, eivätkä halua lähteä pois. Heidän on vaikea ymmärtää, että koulu on vain väliaikainen ratkaisu, ja tulee aika, jolloin heidän täytyy siirtyä eteenpäin. On ilmeisen luonnollista, että maahanmuuttajat turvautuvat ensimmäiseen tuttuun ja turvalliseksi koettuun paikkaan. Opin Aika -koulu on valmistava välivaihe, eikä koulusta saa esimerkiksi mitään tutkintoa. Näin ollen tulokkaiden on pakko löytää paikkansa myös Opin Ajan jälkeen, ja tämä saattaisi käydä helpommin, mikäli oppilaita olisi valmistettu tähän vaiheeseen alusta alkaen. Ongelmaksi tässäkin kuitenkin saattaa muodostua oleskeluluvan viipyminen: turvapaikanhakijalla ei ole muuta mahdollisuutta jatkaa opintoja kuin vastaanottokeskuksen tarjoama 2 tuntia viikossa.

Erilaisten toimijoiden yhteistyö

Vastausten mukaan Opin Aika -projekti vähentää työkuormaa turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten parissa työskenteleviltä viranomaisilta. Maahanmuuttajat saavat projektin koulussa ohjausta, jota he muuten pyytäisivät viranomaisilta. Koulu ei opeta pelkästään suomea ja suomalaista kulttuuria, vaan opastaa tulokkaita jokapäiväisissä asioissa. Opin Aika on näin ollen yksi väline lisää maahanmuuttajien kotoutumisen kentällä.

Opin ajan myötä syntynyt viranomaisten yhteistyö on avartanut kentän tuntemusta ja antanut uusia näkökulmia ongelmaan, sekä antanut toivoa ratkaisun löytymisestä. Yhteistyö on haastateltujen mukaan tärkeää, yksin kukaan ei pysty ongelmaa ratkaisemaan. Toiminta on luonteeltaan verkostoyhteistyötä, ja Rovaniemellä viranomaiset ovat tyytyväisiä siihen, miten yhteistyökuvio toimii. Luonnollisesti projekti teettää myös viranomaisilla töitä, mutta vastausten perusteella tämänkaltainen työ on tekemisen arvoista.

Haastatellut näkivät Opin Ajan erittäin onnistuneena hankkeena, ja ovat sitä mieltä, että sellaisia tarvittaisiin muuallakin. Työ projektissa on raskasta ja vaatii opettajilta paljon, ja tämän takia on syytä huolehtia siitä, että kukaan ei jää yksin, vaan kaikilla on mahdollisuus vertaistukeen. Pitkälti on kysymys myös resursseista, henkilöstöä tulee olla tarpeeksi paljon. Myös ammatillisuus ja ammattimainen ote ovat tärkeitä, vaikka työ ajoittain voi muodostuakin hyvin henkilökohtaiseksi. Myös maahanmuuttajille on eduksi, että he oppivat tuntemaan erilaisia ihmisiä, ja kohtaavat erilaisia persoonia. Haastatellut näkivät hyvänä asiana sen, että projektin henkilökunta on saanut koulutuksen hoitamiinsa tehtäviin. Ammatillisina heillä on välineitä kohdata opetuksessa vastaan tulevia ongelmia ja ratkaista niitä rakentavalla tavalla. Lisäksi opetuksessa säilyy tietty laatu silloin, kun opettajina toimii päteviä henkilöitä.

Kehittämiskohteita

Ongelmaksi nähtiin mahdolliset täysin tavoittamatta jääneet tulokkaat, joiden mukaan saamiseksi resursseja tarvittaisiin enemmän ja työtä maahanmuuttajien parissa täytyisi tehdä vielä syvemmin. Oppilailta ei ole mitään velvollisuutta osallistua opetukseen, ja lisäksi maahanmuuttajissa saattaa olla esimerkiksi äitejä, jotka ovat kotona lasten kanssa, eivätkä osallistu mihinkään opetukseen. Myös näiden maahanmuuttajien tavoittaminen jollain tavalla olisi tärkeää.

Lisäksi ongelmana nähtiin henkilökohtaisen ohjauksen määrä. Esimerkiksi opinto-ohjaajan tai kuraattorin palvelut koettiin vähäisiksi. Erityisopetustakin kaivattaisiin lisää. Hyvin moni oppilaista on erityisopetuksen ja henkilökohtaisen ohjauksen tarpeessa, mutta resurssit tällaiseen työhön ovat riittämättömät. Yhteisen kielen löytäminen koettiin isoksi haasteeksi, koska tulkkipalvelutkaan eivät ole jatkuvasti ja helposti saatavilla. Kulttuurien erilaisuus aiheuttaa haasteita, erityisesti koulutustaustojen erilaisuus luo ongelmia suomalaisen systeemiin sopeuduttaessa. Tällaisten ongelmien ratkaisemiseen tarvittaisiin henkilökohtaisempaa kohtaamista nuorten kanssa.

Yhteisissä tiloissa suomalaisten kanssa ryhmät tottuvat toiseen nopeasti: samassa toimintaympäristössä maahanmuuttajat löytävät nopeasti kavereita suomalaisista. Projektin koulussa kaikki ovat maahanmuuttajia, eivätkä oppilaat joudu arjessa kontaktiin muiden suomalaisten kuin projektin henkilökunnan kanssa. Kuitenkin nuorille maahanmuuttajille olisi hyvä tutustua suomalaisiin nuoriin mahdollisimman nopeasti.

Haastatteluissa nousi esille myös se seikka, että maahanmuuttajanuorilta puuttuu usein realistinen käsitys omista taidoistaan. Heidän olisi hyvä nähdä, mihin heidän suomenkielen taitonsa riittävät

esimerkiksi normaalissa koulussa. Nuorten olisi hyvä saada perspektiiviä siihen, mitä samanikäinen suomalainen nuori jo osaa, tai vastaavasti näkökulmaa siihen, miten paljon hänkin mahdollisesti on jo oppinut. Maahanmuuttajien tulisi siis saada ”mitata” oma taitotasonsa suomalaisiin verrattuna, jotta heille muodostuisi realistinen käsitys siitä, mihin he kulloisellakin suomenkielentaidollaan kykenisivät.

Kaikesta päätellen haastatellut olivat kuitenkin sitä mieltä, että projekti on onnistunut tavoitteissaan erinomaisesti, ja ilmeisen hyvää palautetta on kuulunut kaupunkilaisiltakin. Ongelmakohtat ovat kysymyksiä, joihin on vaikea löytää ratkaisuja, mutta kaikkein tärkeintä kuitenkin on niiden ratkaisujen etsiminen yhteistyössä eri alojen toimijoiden kanssa. Haastateltujen mielestä projektin toiminnalle on selkeä tarve, jota tulee jatkaa myös hankkeen päättymisen jälkeen.

5.2 Projektiin osallistuneiden nuorten haastattelun analyysi

Nuorten toiveet ja kokemukset

Opin Aika- projektin arviointia varten haastattelimme projektissa mukana olleita nuoria. Haastatteluun valikoitui seitsemän nuorta viidestä eri kansallisuudesta. Haastattelut toteutimme puhelintulkkauksen avulla. Kysymysten avulla halusimme selvittää, minkälainen vaikutus projektilla on ollut nuorten elämään ja mitä mieltä he siitä ovat. Kysyimme myös minkälaisia odotuksia nuorilla oli tullessaan Suomeen ja miten elämä on alkanut sujumaan täällä.

Suomeen tullessa nuorilla oli toiveita opiskelusta ja työllistymisestä. He kokevat, että elämä järjestyy, kunhan ensin oppii kielen. Suomenkielen osaaminen nousi haastatteluissa esiin hyvin tärkeänä asiana nuorille. He kokevat ja ymmärtävät, että kielen osaamisen avulla on mahdollisuus kouluttautua ja löytää hyvä työpaikka. Melkein kaikki haastateltavat kokivat Opin Aika- projektin olevan heille hyödyllinen, koska kielitaito on kehittynyt ja he ovat saaneet tietoa suomalaisesta kulttuurista. Osa kertoi projektin auttaneen heitä sopeutumaan yhteiskuntaan ja kulttuurieroihin, koulusta on saanut tukea. He kokevat että oppiminen on aina hyödyllistä, sekä on hyvä, että on jotain tekemistä. Toiveena olisi saada enemmän suomenkielen opetusta. Tunnit, joissa kuunnellaan ja tarkastellaan uutisia, koettiin haastaviksi, koska kielitaito ei välttämättä riitä vielä ymmärtämään. Nuorten mielestä paras aika opiskella on aamuisin ja päivisin. Nuorten kokemukset Opin Ajasta

ovat hyvin myönteisiä lukuun ottamatta yhtä haastateltavaa, jonka mukaan oppimista ei ole tapahtunut, vaikka aluksi suomenkielensanastoa karttuikin.

Muutamalla haastatteluun osallistuneella nuorella ei ollut suomeen tullessa muita odotuksia kuin se, että he pääsevät paikkaan missä on turvallista ja rauhallista. Nämä odotukset olivat toteutuneet ja nyt he kovasti haluaisivat jäädä Suomeen ja saada oleskeluluvan. Oleskeluluvan puuttuminen tuli useaan otteeseen esille nuorten haastatteluissa. Se aiheuttaa epävarmuutta heidän elämässään, on vaikea suunnitella tulevaisuutta kun ei tiedä saako jäädä tänne. Turvapaikanhakijana heillä on jotain oikeuksia, mutta kaikki palvelut eivät ole saatavilla. Kaikki nuorista olivat sitä mieltä, että oleskeluluvan saamisen myötä asiat helpottuvat ja tulevaisuus näyttäytyy positiivisessa valossa. Haastatteluhetkellä nuorten elämässä kaikki pyöri aika lailla vain oleskeluluvan ympärillä, mikä on ihan ymmärrettävää.

Haastateltavista kaksi oli juuri saanut oleskeluluvan ja heidän tulevaisuudenkuvansa oli näin ollen positiivisempi kuin muiden. He haluavat päästä opiskelemaan pian ja löytää hyvän työpaikan. Prosessi on kuitenkin hyvin hidas, koska he joutuvat odottamaan puoli vuotta, että pääsevät suomenkielen kurssille. Etenkin oleskeluluvan saaneet nuoret painottivat sitä, että haluaisivat oppia enemmän kieltä ja kielioppia. Haastattelujen perusteella voidaan todeta että oleskeluluvalla on varmasti hyvin suuri merkitys nuorten motivaatioon opiskella. Vaikka suurin osa haastateltavista vaikutti hyvin motivoituneilta ja innokkailta oppimaan suomenkieltä ja kulttuuria, oleskeluluvan puuttuminen tuo heidän elämäänsä paljon epävarmuutta ja stressiä.

Aineiston luotettavuus

Haastattelua tehdessä nousi esiin epävarmuus siitä, uskaltavatko nuoret kertoa ajatuksiaan totuudenmukaisesti. Me haastattelijoina olimme heille täysin vieraita ihmisiä, joten luottamussuhdetta meidän välillemme ei ehtinyt kehittyä. Haastattelut tapahtuivat Opin Ajan koulun tiloissa ja vaikka nuorille oli kerrottu, että vastauksista ei joudu vaikeuksiin, jäimme silti pohtimaan, uskalsivatko he kertoa kaiken mitä olisivat halunneet. Vain yksi haastateltavista antoi negatiivista palautetta koulusta ja opetuksen tasosta. Kun taustalla on epävarmuutta ja pelkoa saako jäädä Suomeen, niin silloin ei välttämättä halua sanoa äänen negatiivista palautetta paikasta, jossa heitä myös paljon autetaan. Mutta emme silti epäile, etteivätkö nuoret oikeasti koe hyötyvänsä koulusta ja kielen oppimisesta. Tulevaisuuden suunnitelmia kysyttäessä kaikki halusivat kuitenkin

sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja löytää työpaikan ja elää täällä. He, jos ketkä varmasti ymmärtävät sen, kuinka hankalaa suomessa eläminen on ilman kielitaitoa.

Turvapaikanhakijoita haastatellessa tilanne tulisi olla mahdollisimman sensitiivinen. Heidän ei tulisi joutua epäilemään, että haastattelu voi saada heidät vaikeuksiin. Ongelmana onkin, kuinka tällaisen tilanteen saa järjestettyä kun on kyse ihmisistä, jotka tulevat sodan ja vainon keskeltä. Lähtömaassa viranomaiset ovat voineet olla hyvinkin korruptoituneita, luottamuksen ansaitseminen voi vaatia enemmän työtä. Vaikka heille kerrottaisiin, minkä takia haastattelua tehdään ja mihin ja minkälaisena tieto menee eteenpäin, ei se silti tarkoita, että he meihin luottavat ja uskaltavat puhua vapaasti. Taustalla oleva pienikin epäily ja pelko voi johtaa täysin erilaisiin haastattelutuloksiin.

Haastattelusta tiedottamisen nuorille hoiti Opin Ajan projektipäällikkö, joka on kaikille nuorille tuttu henkilö. Uskomme, että tämän takia suurin osa nuorista oli hyvin rennon oloisia haastattelutilanteessa, sekä osa kertoi hyvinkin laajasti ongelmistaan. Vaikka luottamusta meihin ei ollut kehittynyt, he luottavat ihmiseen kenen kanssa päivittäin työskentelevät.

6 Lopuksi

Opin Ajan raporttien, ohjausryhmän jäsenten sekä koulun oppilaiden perusteella projektin toiminnasta muodostuu positiivinen ja rohkaiseva kuva. Toiminnalla on mitä ilmeisimmin onnistuttu parantamaan maahanmuuttajien kielitaitoa ja muita suomalaisessa yhteiskunnassa elämiseen tarvittavia elementtejä, kasvattamaan heidän tuntemustaan suomalaisesta kulttuurista, tuottamaan heille positiivisia kokemuksia sekä järjestämään mielekästä tekemistä. Opiskelijat ottivat projektin omakseen, ja sitoutuivat siihen niin, että se jopa saattoi vaikeuttaa siirtymistä projektista eteenpäin, kun se aika tuli.

Ohjausryhmän mukaan myös välikohtaukset kaupungilla ja kahnaukset suomalaisten nuorten kanssa vähenivät. Vaikka projektin osuutta tähän kehitykseen ei voidakaan varmasti tietää, voidaan olettaa, että sillä on ollut osansa myönteisempien asenteiden kehittymisessä. Maahanmuuttajien parissa työskentelevien viranomaisten mukaan heidän työtaakkansa keveni projektin myötä. Projektissa annettiin ohjausta ja neuvontaa maahanmuuttajille, jolloin he joutuivat pyytämään sitä vähemmän viranomaisilta.

Kehittämisen kohteina mainittiin henkilökohtaisen ohjauksen sekä erityisopetuksen lisääminen, kontaktit suomalaisiin nuoriin, sekä oppilaiden ymmärrys omasta taitotasostaan. Henkilökohtaisen ohjauksen ja erityisopetuksen tarpeesta mainittiin projektin raporteissa, ja tätä aluetta pyrittiin myös hankkeen aikana kehittämään. Henkilökohtaista ohjausta ja erityisopetusta järjestettiin mahdollisuuksien mukaan, mutta resurssit näihin toimintoihin koettiin jossain määrin riittämättömiksi. Myös kestävien kontaktien puute suomalaisiin mainittiin ongelmaksi raporteissa, mutta tähän on erittäin vaikea kehittää ratkaisua. Luonnollisten ja kestävien kontaktien muotoutumista suomalaisiin on vaikea tuottaa etenkin koulussa, jossa opiskelee vain maahanmuuttajia, joten tilanne on ongelmallinen. Tähän ongelmaan projektissa on kuitenkin paneuduttu, ja siihen tulisi jatkossakin yrittää kehittää ratkaisuja. Tähän kysymykseen liittyy myös kysymys oppilaiden käsityksistä omasta taitotasostaan. Suomalaiset kontaktit auttaisivat heitä arvioimaan omaa kehitystään ja ymmärtämään, mihin asti se missäkin vaiheessa riittää. Myös projektin väliaikaisuuden korostaminen ja kotoutumispolkujen ymmärretyksi tekeminen oppilaille jo alkuvaiheessa ilmeni yhtenä asiana, johon olisi syytä kiinnittää huomiota.

Oppilaat olivat pääosin tyytyväisiä opetukseen ja koulun toimintaan. Suomen kielen ja kulttuurin oppiminen oli heille tärkeää, ja monien näkemyksen mukaan kaikki muu oli toissijaista. Tämä on ymmärrettävää, koska kieli on ilmiselvästi ainoa tie yhteiskunnan täysipainoisena jäsenenä toimimiseen. Oppilaat toivoivat lisää suomen kielen opetusta, mutta onko opetusta liian vähän, tai edistyykö se liian hitaasti, on täysin yksilöllinen kysymys. Projektin oppilaat olivat hyvin erilaisia kulttuuri- ja koulutustaustoiltaan sekä valmiuksiltaan oppia uutta. Projektin raporttien mukaan henkilökunta koetti oman toimintansa arvioinnilla sopeuttaa koulun toimintaa näihin vaatimuksiin ja muuttuviin tilanteisiin. Oikeat suhteet eri aineiden opetuksen määrässä riippuvat pitkälti tilanteesta, ja niiden arvioinnin suhteen tärkeässä roolissa on opettajien kokemus ja ammattitaito, jotka ohjausryhmän ja raporttien mukaan olivat projektissa oikeanlaiset.

Kaiken kaikkiaan projekti vaikuttaa onnistuneelta kokeilulta, jota kaikkien asianomaisten mielestä tulisi jatkaa ja edelleen kehittää. Aineiston perusteella projekti voisi hyvinkin toimia esimerkkinä vastaavanlaisen toiminnan organisoimiselle ja kehittämiselle myös muualla.

LÄHTEET

Alitolppa-Niitamo Anne, Söderling Ismo & Fågel Stina (toim.) 2005: Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Vammalan kirjapaino Oy. Helsinki.

Liebkind Karmela, Mannila Simo, Jasinskaja-Lahti Inga, Jaakkola Magdalena, Kyntäjä Eve & Reuter Anni 2004: Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Tammer-Paino. Tampere.

Huttunen, Laura 2002: Pahan karttalehtiä. Maahanmuuttajat ja pahan kokemuksen paikat. Teoksessa Laitinen Merja & Hurtig Johanna : Pahan kosketus. Ihmisen ja auttamistyön varjojen jäljillä. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Huttunen, Laura 2002: Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Ikäläinen Sinikka, Martiskainen Taina & Törrönen Maritta 2003: Mangopuun juurelta kuusen katveeseen. Asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Dark Oy. Vantaa.

Infopankki 2012: http://www.infopankki.fi/fi-fi/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat 23.08.2012

Pakolaisneuvonta 2012: <http://www.pakolaisneuvonta.fi/> 23.08.2012

Robson, Colin 2001: Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tammi. Helsinki.

Rossi, Peter H. & Freeman, Howard, E. 1985: Evaluation. A systematic approach. Sage. Beverly Hills.

Talib, Mirja-Tytti & Lipponen, Päivi 2008: Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta. Painosalama Oy. Turku.

Vartiainen-Ora, Päivi 1996: Paossa. Perusasiaa pakolaisista meillä ja muualla. Oy Edita Ab. Helsinki.

Virtanen, Petri 2007: Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Edita, Helsinki.

Vuori Jaana & Nätkin Ritva 2007: Perhetyön tieto. Vastapaino. Tampere.

Wrede Sirpa & Nordberg Camilla 2010: Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Hakapaino. Helsinki.

Projektin raportit:

Opin Aika - Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen hankkeen ensimmäisen rahoituskauden väliraportti (2010). Julkaisematon lähde.

Opin Aika - Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen hankkeen ensimmäisen rahoituskauden loppuraportti (2011). Julkaisematon lähde.

Opin Aika - Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen hankkeen kolmannen rahoituskauden loppuraportti (2012). Julkaisematon lähde.